

Kütahya Güzel Sanatlar Derneği
5. Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumu

Kültür Bakanlığı
Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü
Kütahya

Şehir ve Müzik

29 - 31 Mayıs 2014 • Kütahya Hilton Garden Inn

TAM METİN KİTABI

Yayın Hazırlayan
Yrd. Doç. Çağhan ADAR

Sempozyum E-Posta Adresi: cadar@aku.edu.tr

www.hisas.org.tr

V. ULUSLARARASI HİSARLI AHMET SEMPOZYUMU

Kütahya Güzel Sanatlar Derneği

29-30-31 Mayıs 2014

“Şehir ve Müzik”

SEMPOZYUM TAM METİN KİTABI

Yayına Hazırlayan

Yrd. Doç. Çağhan ADAR

Baskı

ARG Matbaacılık

Sertifika No: 29072

Tel: 0272 212 23 63

Afyonkarahisar

KÜTAHYA

Eylül 2014

**“ŞEHİR YAŞANTISI İÇİNDE BİR KIRSAL MÜZİK TEMSİLCİSİ:
FEYZULLAH ÇINAR”**

Yrd. Doç. Dr. İrfan KARADUMAN

Cumhuriyet Üniversitesi

ÖZET

1937 yılında Sivas’ın Divriği ilçesine bağlı Çamağa köyünde doğan Feyzullah Çınar, ozanlık geleneğinin yoğun biçimde yaşandığı bir çevrede yetişmiş, 14–15 yaşlarında bağlama çalmaya başlamış ve 1966 yılında ilk plağını doldurmuştur. Hakkında yazılmış yazılarda, ilk plağının “*Fazilet*” adıyla çıktığı ifade edilmesine rağmen, ilk plağı “*Merhaba*” adıyla çıkmıştır. Bu bilgiyi, Ankara’nın Bağcılar Mahallesi’nde bulunan evinde yapılan kayıta kendisi söylemektedir. Bu bilgi dahi, Feyzullah Çınar hakkında yeterince çalışma yapılmadığının göstergesidir. Kendisi 80’e yakın plak doldurduğunu söylemiştir. Ulaşabildiğimiz 52 plağı, 26 kaseti ve 2 tane de uzunçaları bulunmaktadır. Bazı albümleri, birbirini tekrar eden türkülerden oluşmaktadır. Bu sebeple, albümleri incelenmiş, 160 bestesinin var olduğu tespit edilmiştir. Bestelerin birbirinden farklı; tür, makâm ve usûlde olduğu görülmüştür. Az sayıda söz yazmış, besteleri için Pîr Sultan Abdal, Derviş Kemal, Hatâyî gibi ünlü ozanların sözlerini tercih etmiş, 1960-1970’li yılların siyâsî ortamında halkın sesini dile getiren türküler bestelemiştir. Alevî kimliğini açıkça ortaya koyan Feyzullah Çınar, bir yandan “*24 Ayar Alevîyim*” türküsünü yaparken, bir yandan da “*Ali Muhammeddir, Muhammed Ali*” türküsü ile birleştirici söylemlerde bulunmuştur. Türkülerinin konuları çoğunlukla Kerbelâ olayı, din sömürüsüne isyân, nasîhât ve sol görüşün siyâsî önemi üzerinedir. Türkülerini seslendirirken kendi bağlaması dışında hiçbir müzik aleti kullanmamaya özen göstermiştir. Irene Melikoff’un talebi üzerine yurtdışında birçok konser vermiştir. Bir yıl sonra Ankara’ya döndüğünde işsiz kalan Çınar, Fikret Otyam’ın Ankara Belediye Başkanı Vedat Dalokay’dan ricası üzerine, belediyede temizlik işlerine alınmıştır. Temizlik işine baktığı parkta geçirdiği kalp krizi sonucu 23.10.1983 tarihinde Ankara’da vefat etmiştir. Alevî müziğinin uyanış önderleri içinde sayılan; Arif Sağ, Sabâhat Akkiraz ve Musa Eroğlu gibi birçok isim, Feyzullah Çınar’ın yanında yetişmiş ve onun türküleri ile meşhûr olmuşlardır. Yakın arkadaşlarından olan Âşık Mahzûnî Şerîf kadar tanınmamasının sebebini, özel televizyon ve radyo dönemine erişmeden vefat etmiş olmasına dayandırmaktayız.

Anahtar Kelimeler: Feyzullah Çınar, Alevî Müziği, Otantisite

**REPRESENTATIVE OF RURAL MUSIC WITHIN THE URBAN LIFE:
FEYZULLAH CINAR**

Asst. Prof. Dr. İrfan KARADUMAN

Cumhuriyet University

ABSTRACT

Born in 1937, in Camaga village of the Divriği district of Sivas - Turkey, Feyzullah Cinar grew up in an environment where the tradition of poetry was practiced intensely, started to play the baglama around the ages of 14-15 and made his first record in 1966. Although it is reported in articles about him that his first record was titled “*Fazilet*”, in fact

his first record had the title "Merhaba". He narrates this information in person, in the recording made in his house in the Bagcilar Neighborhood of Ankara. Even this point alone is an indication that adequate studies were not carried out on Feyzullah Cinar. He stated that he had made nearly 80 records. He has 52 records, 26 cassettes and 2 long plays we could find. Some of his albums consist of folk songs that repeat each other. For this reason, his albums were examined and it was determined that he had 160 original compositions. It was observed that his compositions were of varying genres, modes and tempos. He wrote only a few number of lyrics, used the lyrics of famous poets such as Pîr Sultan Abdal, Dervish Kamal and Hayati in his works, and composed songs that give voice to the public in the political environment of the 1960s and the 1970s. Explicitly setting forth his Alevî identity with the song "24 Ayar Alevîyim"³⁰, Feyzullah Cinar also had an unifier discourse as shown in the song "Ali Muhammedir, Muhammed Ali"³¹. His songs mostly focus on the Karbala incident, uprising against the exploitation of religion, advices and the political significance of the left view. He deliberately used nothing but his baglama in while performing his songs. With the request of Irene Melikoff, he gave many concerts abroad. When he turned back to Ankara a year later he was unemployed, and started to work in the cleaning services of the municipality upon the request of Fikret Otyam from the Mayor of Ankara, Vedat Dalokay. On 23.10.1983, he passed away in Ankara, due to the heart attack he had in the park he was working in. Many names that are considered to be among the leaders of the revival of the Alevî music, such as Arif Sag, Sabâhat Akkiraz and Musa Eroglu, were brought up by Feyzullah Cinar, and became famous with his songs. We consider the reason why he was not known as much as his close friend Ashik Mahzuni Serif to be the fact that Feyzullah Cinar passed away before the period of private television and radio channels.

Keywords: Feyzullah Cinar, Alevî Music, Authenticity

FEYZULLAH ÇINAR'IN YAŞAMI

Ailesi

Feyzullah Çınar 1937 yılında Sivas'ın Divriği ilçesine bağlı Çamşır / Gürpınar (Camoğa) köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Ali Haydar Çınar, annesi Altun Hanım'dır. (Kaya; 2009: 353) Köyde babasına Aslan Ağa, annesine de Altey denmektedir. Aslan Ağa, büyük oğlu Hacı İbrahim'e keman, Feyzullah'a da bağlama olarak müzik konusunda iki evlâdını desteklemiştir. Aslan Ağa'nın altı çocuğu vardır. Bunlar büyükten küçüğe; Hacı İbrahim, Feyzullah, Gülperi, Güldene, Sabahat ve Fatoş'tur. Çocuklarından Sabahat, yirmili yaşında vefat etmiş ve Çamşır'ta defnedilmiştir. (Çınar; 2014) Çevreden sohbeta gelenlerin bol olduğu evde, Feyzullah Çınar bağlamasını sürekli çalmaya çalışmış, Pîr Sultan Abdal, Virânî ve Kaygusuz'dan türküler dinleyerek 13–14 yaşlarında bağlama çalar hale gelmiştir. (Metin; 1997: 88)

Çamşır'dan İstanbul ve Ankara'ya

Köydeki işsizlikten dolayı, iş bulmak için Hüseyin Gazi Metin ile birlikte 1950 yılında, İstanbul'a giden Feyzullah Çınar, İstanbul'da hamallık ve bakkal çıraklığı gibi işlerde çalışmıştır³². (Otyam; 1990: 6–7) Birkaç yıl sonra Ankara'ya yerleşen Ozan, vatanî

³⁰ "I am 24-carat Alevî"

³¹ "Ali is Muhammed and Muhammed is Ali"

³² İstanbul'a göç konusunda Feyzullah Çınar'ın çocukları arasında fikir birliği yoktur. Kızı Hüsnüye Çınar'a göre; Aslan Ağa geçim zorluğundan İstanbul'a göçmüş, oradan Ankara'ya gelerek Türkiye Elektrik Kurumu'nda iş bulmuştur. (Hüsnüye Çınar'ın Kaleminden, www.feyzullahcinar.com) Buna rağmen üçüncü çocuğu Hüseyin

hizmetini yaptıktan sonra Gönderen’li Emir’in kızı Nimet Hanım ile evlenir. Kızı Hüsnüye ve oğlu Ali Haydar bu evlilikten doğmuştur. Nimet Hanım’ı menenjitten kaybeden Feyzullah Çınar birkaç yıl sonra Filize Hanım ile evlenir. Bu evlilikten de Hüseyin Cem ve Derviş Kemal adlı iki çocuğu doğar.

1966 yılında Tunç Plak firmasından, ilk plağı olarak bilinen Fazilet çıkar³³. Her ne kadar ilk plağı değilse de Fazilet, en bilinen plağıdır. Bu plak yaklaşık 200 bin satar. Yaptığı plaklardan çok fazla maddî kazanç elde edemeyen Feyzullah Çınar, geçim sıkıntısına düşmüştür. En sonunda yakın arkadaşı Fikret Otyam³⁴, dönemin Ankara Belediye Başkanı Vedat Dalokay’a bir mektup yazarak Ozan’a iş vermesini rica etmiştir. (*Yalçın; 1994: 16–17*) Ozan Feyzullah’ın işe alınması ile ilgili olarak Otyam’ın yazdığı mektup ve mektubu yazarken içinde bulunduğu ruh hâli şöyledir: “*Bir sabâh keyifle uyanmıştım. İş değil ama bir yol bulmuştum ondan. Bir uzunçaları ile Fransa’da hakkında çıkan yazıları, kopyalarına bir mektup ekleyip, saldım Ankara Belediye Başkanı Dalokay’a. Kısaydı Mektup: (Şu parktaki adamın, yiğit bir halk çocuğumuzun, namuslu bir halk ozanının aç gezdiği Başkent’te tok gezmekten utanıyorum. Selam.)*” (*Turan; 2013*) 200 bin satan bir plağın sahibinin böylesine maddî sıkıntılar içine girmesi, bu işi yapmayı bir yaşam biçimi ve kültürel bir görev olarak algılamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Alevî sözlü kültüründe geçmişten alınan bilgiyi anımsama, koruma ve gelecek kuşaklara aktarma önemli bir yere sahiptir. Bu aktarım okunan nefes, düvaz-ı imâm, semâh ve deyişlerle sağlanmaktadır. (*Erol; 2009: 107*)

“*Fazilet*” albümünün bu kadar çok satılmasının sebebi, albümün saz ve söz yönünden otantik icrâsı olarak düşünölmüştür. O yıllarda Alevî deyişi söylemek kolay değildir. Aslında her ne türde olursa olsun türkü söyleyenlere dahi toplumda farklı gözle bakılmaktadır. Bununla birlikte, Alevî deyişlerinin okunmasına toplumun bakış açısı zaten bellidir. Bu ortamda Feyzullah Çınar, Fazilet plağında Agâhî’ye ait olan şu sözleri okumuştur:

*Gel ey vâiz Ali’nin fazlını evvel Hüdâ’dan sor
Ali-yi ibn-i Âdem olmadan tâ ibtidadan sor
Ali kimdir bilem dersen eğer sen de bu esrârı
Anı bir kimseden sorma Muhammed Mustafa’dan sor*

*Ali’dir dader-i Ahmed Ali’dir Mustafa’ya yâr
Odur Hak rahına kurban eden evlâdını Haydar
Ali’nin ettiğini eylemedi hiç bir peygamber
Dile gel evliyâdan sor dilersen enbiyâdan sor*

Cem Çınar, dedesi Aslan Ağa’nın İstanbul’a gitmediğini söylemektedir. Feyzullah Çınar ise İstanbul’a köyden yakınlarıyla gitmiştir. (*Hüseyin Cem Çınar ile mülakat*)

³³ Feyzullah Çınar, ilk plağının “Merhaba” adıyla çıktığını, Bağcılar’da bulunan evinde yapılan görüntülü kayıta kendisi ifade etmektedir.

³⁴ Ressam, Gazeteci ve Yazar Fikret Otyam, 19 Aralık 1926 tarihinde Aksaray’da dünyaya gelmiştir. 1953 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü’nden mezun olmuştur. Son Saat, Cumhuriyet ve Aydınlık Gazetelerinde yazarlık yapmıştır. Akdeniz Gazetecilik Vakfı ve Altın Portakal Kültür Sanat Vakfı’nın kurucu üyelerindedir. Halen Antalya’nın Geyikbayırı Köyünde İkamet etmektedir.

*Ki yer gök su iken Cebrâil'e rehber Ali oldur
Cihan halk olmadan evvel bu kevnin temeli oldur
O dem Musa ile bin bir kelimeden belî oldur
Dile Tûr-ı Sînâ'dan sor dilerse "lenterâ"dan sor*

*Çıkıp kürsüye ey vaiz Ali'den söyle efendi
Ali'nin hakkında gökten yere yüz dört kitap indi
Ali'yi Kur'ân'da medh etti vechüm dedi Hak kendi
Dile (Yâsin) (Tâhâ)'dan sor dilerse (Heletâ)'den sor*

*Be hey zahid-i harguş ey ne zannettin Ali'yi sen
Anın evlâdına menfi olan kişi de Müslüman
Ne çekmiştir bu mazlumlar o zalim darb-i Yezid'den
Dile arz u semadan sor dilerse Kerbelâ'dan sor*

*Âgâhî'yem Alevî mezhebi Şîa Kızılbaş'ım
Şehîd-i Kerbelâ'nın firkatindedir akan yaşım
Hüseyn'in derdini bir kimseden sorma be kardaşım
Dile Zeyne'l-âba'dan sor dile Zeynep anadan sor³⁵ (Kaya; 2009: 46)*

Ülke sorunlarına kayıtsız kalamayan Feyzullah Çınar, türkülerinde bu sorunları sıklıkla dile getirmiştir. Ülke sorunlarını ve siyâsî yapıyı o kadar çok dile getirir ki, konser verdiği yerlerde olaylar çıkar, tutuklanır ve bu durum en sonunda pasaportuna el konmasına kadar gider. Feyzullah Çınar yaşamı boyunca dört kez tutuklanmıştır. (Turan; 2013)

Türkiye Birlik Partisi'nin gecelerinde sürekli saz çalan Feyzullah Çınar, bu geceler için farklı şehirlere de gitmiştir. Adana konserinde "Alevîlik propagandası yaptıkları" gerekçesiyle Abdullah Papur ile tutuklanırlar. Savcılık tutuksuz yargılanmalarına karar verince Mersin konserine geçerler. O zaman Ozan Çınar şöyle der: "Oğlum şu hale bak. Bizler Alevîler memlekette o kadar fazlayız ki. Ama salavat kuvvete bağlı, kuvvetli olmazsan salavatın olmaz." Bu konserin çıkışında da polis tarafından tutuklanmışlardır. Ozan Çınar'ın bu tutuklamada iki dişi kırılmıştır. (Yalçın; 1994: 16-17)

Irene Melikoff³⁶ ile Tanışması

Feyzullah Çınar'ın yaşamında önemli rol oynayacak olan bir karşılaşma ise Irene Melikoff ile İstanbul'da gerçekleşmiştir. 1969 yılı Eylül ayında Hacı Bektâş Veli anma

³⁵ Feyzullah Çınar'ın okuduğu sözlerde farklılıklar bulunmakta olup, şiirin aslı yukarıdaki gibidir.

³⁶ Irene Melikoff, 7 Kasım 1917 tarihinde Petrograd'ta (bugünkü St. Petersburg) doğmuştur. 1919 yılında ailesiyle birlikte Fransa'ya yerleşir. Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yüksek Araştırmalar ve Yaşayan Doğu Dilleri Bölümü'nde okudu. 1957 yılında Edebiyat doktoru ünvanını aldı. 1968 yılında profesör payesi ile Strasbourg Üniversitesi Türk Dili ve Farsça Araştırmaları Enstitüsü yöneticiliğine getirildi. Türk Destan Edebiyatı, Anadolu'daki Sufizm ve Bektâşi Tarikatının Edebiyatı üzerine çalışmalar yapmıştır. 1969 yılında Türkoloji alanında başta gelen yayımlardan olan Turcica adlı araştırma dergisini kurmuştur.

gecesinde Feyzullah Çınar'ı dinleyen Melikoff, anma gecesinde bir gün önce dinlediği “*Sen Allah'ın Arslanısın yâ Ali!*” adlı nefesi Ozan Çınar'dan rica etmiştir. Bunun üzerine Çınar “*Yâ Ali, Allah'ın kendisidir.*” diye omuz silkerek, Derviş Ali'den “*Men Ali'den Gayrı Tanrı Bilmezem!*” adlı nefesi okumuştur. (Melikoff; 2011: 19)

Feyzullah Çınar'ı dinleyen Melikoff, onun sesinden ve icrâ şeklinden çok etkilenmiş ve Çınar'ı Fransa'ya götürmüştür. Fransa'da üniversitelerde Alevîlik ve Anadolu Âşıklığı üzerine çalışmalar yapan Melikoff, Feyzullah Çınar'ı alanın ilgililerine duyurmuştur. Ayrıca, Avrupa'da çeşitli yayın organlarında programlar yapmışlar ve Çınar'ın iki adet uzunçaları yayınlanmıştır. “*Le Monde*” gazetesinde, Feyzullah Çınar hakkında övgü dolu sözler yazılmış, Melikoff ile başlayan Avrupa turu bir yıl kadar sürmüştür. (Otyam; 1990) Kalan Müziğin “*Âşıklar ve Yerel Sanatçılar*” adıyla çıkardığı serinin ilk albümü “*Nefes*” olarak raflarda yerini almış olan bu albümün kaynağı “*Radio France*” 1971 ve Strazbourg kayıtlarıdır.

Feyzullah Çınar'dan sadece Melikoff etkilenmemiştir. Fransız Françoise Demir, doğu ve İslam kaynaklı müzikleri dinlerken Ozan Çınar'ı dinlemiş ve hayranlığı o kadar artmıştır ki bir Türk ile evlenerek, bir halk müziği albümü yapmıştır. (İlknur; 1997)

Çınar'ın yurtdışında yayınlanan albümü İtalya'nın ünlü müzik dergilerinden “*Jam*”e konu olmuştur. Çınar'ın yetenekli olmasına rağmen pazarda yerini alamamasından bahsedilmiş, Anadolu'yu tanımak isteyenlerin, bu albümü belge olarak kabul etmesi gerektiği de ifade edilmiştir. Bu albümdeki eserler, ayrıca İngilizce ve Fransızcaya çevrilmiştir. (Cumhuriyet Gazetesi; 25 Mayıs 1996)

Vefâtı

Feyzullah Çınar 24.10.1983 tarihinde Ankara Kurtuluş Parkı'nda sabah erken saatlerde geçirdiği kalp krizi sebebiyle vefât etmiştir. Vefâtı üzerine haber yapmak isteyenler, Ozan'ın fotoğrafını bulmakta güçlük çekmişler, bunun üzerine bir düğün salonunda çekilen video kaydı ile haber yapmışlardır. Mamak Belediyesi tarafından yaptırılmak istenen heykel için yine fotoğraf sorunu ortaya çıkmış, TRT'ye yazılan arşiv talebinden de, kayıt bulunamadığı gerekçesiyle olumsuz cevap gelmiştir. (Yalçın; 1994: 16–17)

Hakkında Yapılan Çalışmalar

Feyzullah Çınar'ın 46 yıllık kısa yaşamına 160 bestesini okuduğu 2 uzunçalar, 24 kaset ve 52 plak sığmıştır³⁷. Ölümünden sonra, hakkında yazılmış gazete ve dergi yazılarının yanı sıra, adına anma geceleri de düzenlenmektedir. Ankara'nın Tuzluçayır mahallesinde Feyzullah Çınar adına bir park oluşturulmuş ve bu parkın içinde Doç. Dr. Metin Yurdanur tarafından yapılmış olan heykeli konmuştur. (Armutçu; 1989) Heykel beş metre yüksekliğindedir.

Feyzullah Çınar'ı “Anma ve Anlatma Gecesi”nde dağıtılan program akışı ve davetiyesinin üzerinde, aşağıdaki üç ünlü ismin sözleri yazılıdır. (F. Çınar'ı Anma Gecesi, 2000)

Yaşar Kemal: “*O bin yıldır saz çalan, bir ozandır.*”

Zülfü Livaneli: “*Kültür mirasını çağdaş öğretiyle birleştirmiş, sağlam tekniği ve*

³⁷ Bu sayılar bizim tespit edebildiğimiz ve elimizde bulunan kayıtların sayısıdır. Ozanın kendisinin ve ailesinin telaffuz ettiği sayılar çok daha fazladır. Ayrıca yayınlanan ses kayıtlarında okuduğu eserlerin toplam sayısı 250'den fazladır. Bu çalışmada sadece kendi bestelerine yer verilmiştir.

müzik yeteneğiyle eserlerini yorumlamıştır. Fezullah Çınar yeni bir senteze ulaşmış, türkülerin aslını, kaynaktaki özünü yakalamıştır. Fezullah Çınar kökleri çok derinde olan bir çınardır. Sanatının büyüklüğü yanında işlevi de büyük olan bir sanatçidir.”

Fikret Otyam: “Bir konserde komünizm propagandası yaptı diye tutuklanmıştı. Ceyhan Cezaevi’ne kapatmışlardı. Cezaevi müdürünü aradım. Fezullah iyiymiş. Müdür istersen çağırayım da dedi. Biraz sonra Fezullah telefonun ucundaydı. “Bu rüya değil gerçeğin ta kendisiydi.” “Baba benim merak etme, her şey mükemmel sakın çıkartmak için de uğraşma, hayatımda ilk kez tatil yapıyorum.” Tatili bir ay sürdü. İnanır mısınız hâlâ yaşıyor benim için elinde mor kadife donlu sazıyla çıkıp gelecek.”

FEYZULLAH ÇINAR’IN TÜRKÜLERİ

Bestelerinde Makâm, Usûl ve Konu

Fezullah Çınar, türkülerini sıklıkla serbest okumayı tercih etmiştir. Kayıtlardan anlaşıldığı üzere, sözün başladığı yerde bağlamasını susturmuştur. Bu sayede cümle sonlarında puandork yapma imkânı da bulabilmektedir. Hatta usûle bağlı okuduğu türkülerde de yer yer yavaşlayarak, ritmik yapıyı sürenin dışına taşımaktadır. Usûllü icrâda ise dengeli bir dağılım görülmektedir. Küçük usûller içinde hemen her küçük usûlde besteler yapmıştır.

Usûl	Kullanım Sayısı
Serbest	47
4	29
2	21
10	13
5	11
7	10
Karma Usûl	10
Sadece Sözel Bölmesi Serbest	6
9	5
8	3
6	1
12	1
15	1
TOPLAM	158

Tablo: 1 (Fezullah Çınar’ın Türkülerinde Kullandığı Usûller)

Fezullah Çınar, türkülerini bestelerken Hüseyinî makâmını veya bu makâma yakın etkileri çok tercih etmiştir. Duvaz- 1 İmâm, Mersiye ve Semâh’larında özellikle Mi bemol

perdesini kullanarak Karcığar etkiyi ortaya çıkarmıştır. Bu türküler de önce Hüseyinî başlamış, sonradan Karcığar'a geçerek tamamlanmıştır.

Kullanılan Makâm	Makâmların Kullanım Sayısı
Hüseyinî	150
Karcığar	5
Hicaz	1
Sabâ	1
Hüzzam	1
TOPLAM	158

Tablo:2 (Feyzullah Çınar'ın Türkülerinde Kullandığı Makâmalar)

Bestelerinin çoğu bir bölümlü olmakla birlikte, az da olsa iki ve üç bölümlü besteler yapmıştır. Bir bölümlü besteler içinde de cümle sayısı çok fazla değildir. Genellikle dördümlüklerin ya ilk mısrasını ya da son mısrasını tek bir müzik cümlesi ile ifade etmiş, diğer üç mısrayı aynı müzik cümlelerinin tekrarı ile duyurmuştur. Bu uygulamanın ortaya çıkardığı monotonluğu ise motiflerin sesleri veya sürelerinde değişiklikler yaparak gidermiştir. (Akdoğan; 2003: 17) Üç - dört perde içinde devam eden besteleri görülürken, bazı türkülerde bir oktavı aşan ses genliğine de rastlamak mümkündür. Bazı türkülerinde bas sesinden beklenmeyecek kadar tiz bölmeler okumuştur. Birden fazla bölümü oluştururken, metronom, usûl veya makâm değişikliği kullanmıştır.

Ses kayıtlarında dikkati çeken bir diğer husus, kayıtların sadece bağlama ile alınmasıdır. Eşlik için, sadece beş türküde Mey ve iki türküde de elektro bağlama kullanılmıştır. Toplam kayıt sayısına bakıldığında zaman bu tercihin sadece bir denemeden ibaret olduğu düşünülebilir. Feyzullah Çınar'ın kendisine eşlik için hiçbir müzik aletini kabul etmemesi ile ilgili, yaşanmış bir olay da vardır. Feyzullah Çınar'ın İstanbul Tepebaşı'nda vereceği bir konsere eşlik için, Şah Plak firmasının sahibi Ahmet Daymaz kâşık getirmiştir. Feyzullah Çınar bu duruma tepki göstermek; “Beni benim çaldığım gibi dinleyen dinler, dinlemeyen dinlemez” cevabını vermiştir. (Yalçın; 1994: 16–17) Bağlama çalımındaki teknik düzey oldukça yüksektir. Türkülerini okurken susturduğu bağlaması, çaldığı bölmelerde gerek baskı yönünden gerekse tavır yönünden oldukça doyurucudur. Kayıtlardan anlaşıldığı üzere, tel yüksekliği ve tezene sertliği yönünden çalması zor olan bağlamasını, özellikle triller ve çırpmalarda oldukça güzel kullanmıştır.

Feyzullah Çınar, türkülerinin son yıllarda yeni tınılarla okunması nedeniyle otantiklik kavramı içinde yer alabilir. Aslında, otantik halk müziğinin kriterlerinden bazılarını uymaz. Bu kriterler arasında anonim olma ve varyantı bulunmayı, Ozan'ın türkülerinde aramak zordur. Buna rağmen sözel gelenekte yer alması ile kırsal kesimin kültürünü devam ettiriyor olması kuralına tümüyle bağlıdır. (Erol; 2009: 138) Yaşamının kısa olması otantiklik için önemlidir. Çünkü özel radyo ve televizyonların yayın hayatına başlamasıyla birlikte, Türk halk müziği zaman içinde farklı biçimde sunulmaya başlamıştır. Bu durumu halk müziğinin yeniden uyanışı olarak tanımlamak mümkündür. Yeniden uyanış önderleri içinde, Feyzullah Çınar'ın türkülerini dinleyerek yetişmiş ve halk müziğinin otantik icrâcıları arasında adı geçen kişilerden, Sabahat Akkiraz ve Musa Eroğlu gibi ünlü isimler de vardır. (Erol; 2009: 142) Bu kişilerden Sabahat Akkiraz, Feyzullah Çınar'ın “Siyah Saçlarında Hatem Yüzlerin” adlı türküsü ile 1983 yılında dikkatleri çekmiştir. (Cumhuriyet Gazetesi; 13.01.1996: 14)

Sabahat Akkiraz, albümünde bağlama ailesi çalgıları kullanmayı özellikle tercih ettiğini belirtirken, Musa Eroğlu “Yol Ver Dağlar” albümünde basgitar ve akustik gitar gibi çalgılarla yeni bir tını oluşturmaya başlamıştır. Eroğlu bu albümde Çınar’ın “*Dosttan Gelen Sitem*” adlı türküsünü seslendirerek, müzikte yozlaşmaya karşı belgesel albüm yapmayı denediğini ifade etmektedir. (*Cumhuriyet Gazetesi*; 06.05.1995: 12)

Feyzullah Çınar, bestelerinde Alevî-Bektâşî kültüründen gelen tasavvufî halk müziği türlerinin hemen her birinden örnekler vermiştir. Bu örnekleri aşağıdaki tabloda yer alan konu dağılımında da net biçimde görmek mümkündür. Aşağıdaki tablodan anlaşılacağı üzere, Alevîlik kimliğini ortaya koyarken, Deyiş, Semâh ve Nefes örnekleri vermiştir. Kerbelâ olayı üzerine 16 adet Mersiye bestelemiştir. Mersiyeler, Hz. Hüseyin’in ölümü üzerine yazıldıkları için bestelenirken genellikle Hüseyinî makâmı kullanılmaktadır. Feyzullah Çınar da bu kurala uymakla birlikte, mersiyelerinden birisinde Sabâ makâmını kullanmıştır.

Türkülerde İşlenen Konu	Konu Sayısı
Alevîlik	25
Toplumsal düzen bozukluğu	19
Genel konular	17
Kerbelâ olayı	16
Sevgiliye duyulan aşk	16
Nasihât	12
Feleğe sitem	11
Alevî büyüklerine sevgi	9
Kıbrıs	8
Dini kullananlara karşı	6
Hasret	5
Siyâsî	4
Ecevit sevgisi	3
On iki imâm	2
Ağıt	2
Atatürk sevgisi	1
Peygambere övgü	1
Çocuk sevgisi	1
TOPLAM	158

Tablo: 3 (Feyzullah Çınar’ın Türkülerinde Kullandığı Konular)

Kendi Şiirlerinden Örnekler

BANA LAHNET

Vücutum etseler lime
Az gelir o Hüseyin'e
Biât edersen Yezîd'e
Bana lahnet bana lahnet

Feyzullah der Allah birdir
İki diyen dâim kördür
Yezîd'e lahnet bir nurdur
Doğmaz ise ona lahnet

ECEVÎT'E GEL

Ey fakir vatandaş derdine çare
Buldurmak istersen Ecevit'e gel
Alnına yazılan kara yazıyı
Sildirmek istersen Ecevit'e gel

Dinle Feyzullah'ın gerçek sözünü
Gafletten uyanıp kırk aç gözünü
Atatürkçü olup halkını yüzünü
Güldürmek istersen Ecevit'e gel

24 AYAR ALEVÎYİM

Kimliğimi bana sorma münâfık
Ayarım yirmi dört Alevîyim ben
Gürûh-ı Nâcî'den geliyor neslim
Ayarım yirmi dört Alevîyim ben

Hakk'ın birliğine asla şüphem yok
Softa sözlerine çoktan karnım tok
Feyzullah der insanlıktan üstün yok
Ayarım yirmi dört Alevîyim ben

Besteleri İçin Tercih Ettiği Şâirler

Feyzullah Çınar, türküleri için 54 âşîğın şiirlerini ve 34 anonim şiiri kullanmıştır. Kendisi sadece sekiz şiir yazmış ve bestelemiştir. Yazdığı şiirler de teknik yönden zayıf olarak kabul edilmektedir. (Kaya; 2009: 354) Kendisi bu durumu farklı yorumlamaktadır. Feyzullah Çınar, Mihnetî (Vehbi Polat) ile bir anısında; halk müziğini uçsuz bucaksız bir bahçeye benzetmiş, kendisini de bu bahçenin kıymetini iyi bilen ve bahçeyi canlı tutmaya çalışan bir kişi olarak ifade etmiştir. Ayrıca bunları yapmaktan kendi şiirlerini yazmaya fırsat kalmadığını dile getirmiştir. (Mihnetî; 1990: 7–8) Feyzullah Çınar'ın ifade ettiği bu duygular, kendisini öncelikle bir besteci ve icrâcı olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

Feyzullah Çınar'ın plaklarının etiketlerinde bazı türkülerin sözleri yanlışlıkla Ozan'a mâl edilmiştir. Bu şekilde beş tane türkü bulunmaktadır. Türkülerin şah beyitlerinde âşıkların mahlasları da vardır. Kısaca, bu durumun Feyzullah Çınar'ın bilgisi dışında gerçekleşmiş olması muhtemeldir. Çünkü hem kendisinin söz yazmak gibi bir iddiasının bulunmaması, hem de yine Mihnetî ile birlikte yaşadıkları bir anı bu durumu desteklemektedir. Bu anıda Mihnetî, Çınar'ın Tuzluçayır'daki evini su basması üzerine Çınar'ın ağzından yazdığı şiiri kendisine verdiği zaman, Çınar son dörtlükte yazan adını çıkarmasını istemiş, yerine Mihnetî yazmasını söylemiştir. (Mihnetî; 1990: 7–8)

Sözlerin Alındığı Âşıklar	Sayısı
Anonim sözler	34
Derviş Kemal	22
Pîr Sultan Abdal	14
Feyzullah Çınar	8
Hatayî	8
Mihnetî	6
Maksûdî (Osman Dağlı)	6
Karacaoğlan	3
Sıdkı	3
Sefil Ali	3
Hüseyin Kaçıran	2
Ruhsatî	2
Fikret Pîroğlu	2
Devrânî	2
İsmail Coşar	2
TOPLAM	117

Tablo: 4 (Feyzullah Çınar'ın Türküleri İçin Tercih Ettiği Şâirler)

Feyzullah Çınar yukarıda adı geçen âşıkların şiirlerine ek olarak 41 âşıktan da birer tane şiir almıştır. Tabloyu çok uzun hâle getireceği düşüncesi ile bu isimler ayrıca verilmemiştir.

Sonuç ve Öneriler

Sivas müzik kültüründen konu açıldığı zaman, akla ilk olarak Âşık Veysel, Muzaffer Sarısözen, Ruhsâti gibi isimler gelmektedir. Sivas halk şairlerinin sayısı öylesine çoktur ki, hakkında çalışma yapan Doğan Kaya, topladığı bilgileri ancak beş cilt halinde yayınlamıştır. Hatta bu beş cildin içinde de her âşığa birkaç sayfa ayırabilmiştir. Bu kadar verimli topraklarda Feyzullah Çınar gibi bir ozanın yetişmesi tesadüf değildir. Eserleri incelendiği zaman görüleceği üzere Sivas ozanları arasında en verimlilerinden birisi şüphesiz Feyzullah Çınar'dır. Kalan Müzik, Feyzullah Çınar'ın Strasbourg'da yayınlanan "Chants Sacré d'Anatolie" albümünü, "Âşıklar ve Yerel Sanatçılar" adlı serisinin ilk albümü olarak "Nefes" adıyla çıkarmıştır. Bu albümün devamında Hisarlı Ahmet ve Âşık Veysel albümleri çıkmıştır.

Feyzullah Çınar, her ne kadar Sivas'ın kırsalında doğmuş ve büyümüş olsa da ozanlık geleneğini yaşatmak için yaptığı çalışmalar, yurtiçi ve yurtdışında her ortamda devam etmiştir. 80'e yakın plak, uzunçalar ve kasetin yanı sıra birçok platformda sahne almıştır. Günümüz sanatçılara gerek besteleri ile gerekse fikirleri ile ilham vermiştir. Buna rağmen hakkında yazılan yazılar, sadece yaşam öyküsünü anlatmaktan ileri gitmemiştir. Sadece Alevî kültürü bağlamında dahi incelenmesi gereken birçok yönü olduğu bilinmektedir. Bu sebeple, Feyzullah Çınar hakkında yapılacak olan çalışmaların sayısı artırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- AKDOĞU, Onur (2003) *Türk Müziği'nde Türler ve Biçimler*, 3. Baskı, İzmir.
- ARMUTÇU, Oya (1989) "Tuzluçayır'a Ozan Heykeli", *Hürriyet Gazetesi*, 27.10.1989, Ankara.
- Cumhuriyet Gazetesi*, (13 Ocak 1996) "Yiğit İnsanların Türküleri", (25 Mayıs 1996) "Feyzullah Çınar Batı Basımında", (6 Mayıs 1995) "Musa Eroğlu'ndan Bir Deneme Daha".
- EROL, Ayhan (2009) *Müzik Üzerine Düşünmek*, 2009, İstanbul.
- İLKNUR, Miyase (1997) "Kültürler Arasında Köprü: Müzik", *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Ağustos 1997.
- KAYA, Doğan (2009) *Şarkışlalı Âgâhî*, Sivas.
- KAYA, Doğan (2009) *Sivas Halk Şâirleri*, Cilt: 2, Sivas.
- MELİKOFF, Irene (2011) *Uyur İdik Uyardılar*, 2011, İstanbul.
- METİN, Hüseyin Gazi (1997) "Feyzullah Çınar", *Ozanlarımız*.
- OTYAM, Fikret (1990) "Hu Dost", *Ozan Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı: 2, Ekim-Kasım, 1990.
- TURAN, Metin (2013) "Bellek", *Aydınlık Gazetesi*, 7 Kasım 2013, İstanbul.
- YALÇIN, Murtaza (1994) "Feyzullah Çınar Dede – Koca Çınar", *Kervan*, S: 35, Mart 1994.
- Konser, Afis ve El Broşürleri
- F. Çınar'ı Anma Gecesi*, 2000; "Kültür Bakanlığının ve Divriği Kültür Derneği'nin Katkılarıyla Feyzullah Çınar'ı Anma ve Anlatma Gecesi", A.K.M Küçük Salon Taksim, 20 Şubat 2000.
- Mülâkâtlar
- ÇINAR, Hüseyin Cem (2014) "Hüseyin Cem Çınar ile Mülâkât", Çankaya Belediyesi Toplantı Salonu, Ankara, 10.02.2014.